
PRODUKCIJA FILMA

ČLOVEK IN ČAS: OD PONEDELJKA DO VEČNOSTI

Nadja Valentinčič Furlan

274

Pred stoletnico Slovenskega etnografskega muzeja (SEM) sem kustosinja za etnografski film predlagala, da posnamemo film, ki bo predstavil razvoj kustodiatov in oddelkov ter delo na načrtovani razstavi. Od prvih idej leta 2020 do objave filma 2025 se je zgodilo veliko prilagoditev in sprememb, so pa prilagajanja okoliščinam in finančnim virom značilna za večino etnografskih filmskih produkcij (Carta 2015: 4). Uvrstitev filma v program javne televizije je po eni strani priznanje avtorjem in protagonistom, da so uspeli ustvariti zaokroženo filmsko zgodbo, ki prinaša še ne viden pogled na pripravo razstave, po drugi strani pa od avtorjev zahteva tudi nekaj kompromisov.

Velikopotezni načrti

Prve ideje o filmu ob stoletnici muzeja sem začela razvijati v času dela od doma zaradi covida-19 leta 2020. Maja 2021 sem pripravila izhodišča na treh straneh.

Posneli bomo temeljne vidike dela in misli v našem muzeju, pri čemer bomo sledili tudi pripravi razstave ob stoletnici, od ideje do izvedbe in promocije ter vključili vse kustose in oddelke. Posamezne sekvence bodo kombinirale posnetke dejavnosti in izjave kustosov, strokovnih sodelavcev in vodij oddelkov. Dogajanja in izjave bomo snemali s kombinacijo opazovalne in participativne metode ter skušali izvabiti raznolikost pogledov, zato bo dokumentacija obširna, za film pa bomo izbrali najbolj povedne dele. Želja je, da se vsakdo predstavi z najmočnejšimi strokovnimi področji in muzej izpade kot mozaik idej, dejavnosti in projektov. (Valentinčič Furlan 2021: 1)

Delo na konceptu filma je potekalo s participacijo vseh kustosov in oddelkov. Po prvih skupnih sestankih sem v pogovorih s posameznimi kustosi oziroma zasedbami oddelkov predstavila osnovno idejo filma z delovnim naslovom *SEM 100* in jih spraševala, kaj v zvezi s svojim kustodiatom/oddelkom želijo izpostaviti in tudi, kaj naj načrtovani film vsekakor pokaže in pove o muzeju. Eno od vprašanj se je nanašalo tudi na vrednote, ki jih zasledujemo pri svojem delu.

V dinamičnem filmu smo želeli prikazati temeljne vidike dela in misli v muzeju, pripravo razstave pa od snovanja koncepta, izbora predmetov v depozu, sorodnih ustanovah

in na terenu, restavriranja predmetov, izbora gradiva v dokumentaciji, načrtovanja filmskih vsebin in izbire gradiva, načrtovanja prostorske umestitve in oblikovanja razstave, interpretacije za otroke, prilagajanja za ranljive skupine, postavljanja razstave, do odprtja in morda še dela na katalogu, priprave programov, delavnic, predavanj, vloge kulturnih mediatorjev, obiskovalcev razstave, medijske pokritosti, digitalizacije razstave in objave na spletni strani. Odprtje razstave bi bil višek dramaturškega loka, vodstvo po njej pa iztek filma, saj je film v določeni fazi potrebno zaključiti, čeprav še ni izdan katalog in še ne potekajo programi.

Film naj bi odseval poslanstvo muzeja, da smo muzej ljudi o ljudeh in za ljudi. Fokus filma je na sedanjosti, ker je filmski medij tu najmočnejši; ustanovitev in razvoj muzeja sta smiselno vključena v izjavah, prihodnost je nakazana. S filmom smo želeli obiskovalce muzeja ter strokovno in najširšo javnost obvestiti o okrogli obletnici muzeja, jih informirati o njegovem delovanju in njegovih dosežkih ter o aktualnih diskurzih v etnologiji, antropologiji in muzeologiji, navsezadnje pa tudi pritegniti nove obiskovalce v muzej.

275

Na enem od skupnih sestankov je padlo vprašanje, zakaj etnografski film. Moji argumenti so bili naslednji: ker je to specifična etnologije, antropologije in etnografskih muzejev, ki poudarja participacijo filmskih subjektov. TV dokumentarec lahko posname mnogo avtorjev in enega takega smo že dobili ob osemdesetletnici muzeja. Poleg tega samo v lastni produkciji sami oblikujemo vsebino in pristop filma ter ohranimo avtorske in producerske pravice za vse izdelke in tudi za nadaljnjo uporabo gradiva za druge namene. Ob stoletnici si muzej tak film enostavno zasluži. Klasičnega scenarija v etnografskih pristopih ni, zato gre predvsem za nabor značilnih tematik in scenosled z rdečo linijo dejavnosti in dialogov, ki vodijo od ideje do realizacije etnološke razstave.

Sporočilo filma naj bi se sestavilo iz naših izjav o vrednotah in smislu delovanja, načeloma pa sem ga oblikovala takole:

SEM ob zbiranju, raziskovanju, hranjenju, varovanju in predstavljanju predmetne in nesnovne dediščine ustvarja novo znanje in ga posreduje skozi različne medije, ob tem pa povezuje posameznike, skupine, skupnosti in ustanove. Muzej kot prostor dialoga omogoča učenje, empatijo, razmislek, medsebojno spoštovanje in povezovanje. V redu je, če se v filmu zazna postmoderno večglasje pogledov zaposlenih – verjetno bodo različni oddelki in službe prispevali različne poudarke. Iz filma naj bo tudi razvidno, da naš muzej združuje domače in zunajevropske zbirke. (Valentinčič Furlan 2021: 1)

Ker je ena od kustosinj na sestanku kolegija septembra 2022 pripomnila, da je škoda vlagati sredstva v film za enkratno javno prikazovanje, objavo na spletni strani in pošiljanje na festivale etnografskega filma, sem se z Izobraževalnim programom Radiotelevizije Slovenija dogovorila, da etnografski film v okvirni dolžini 60 minut zgostimo v 25-minutno različico za predvajanje na programu Televizije Slovenija, predvidela pa sem tudi kratek napovednik (3 minute).

Prijava filma v program 2023, prilagoditev koncepta in razvoj scenosleda

276

Oktobra 2022 sem pripravila utemeljitev, da etnografski film ob stoletnici SEM in krajšo različico za objavo na Televiziji Slovenija, skupaj z njihovim pismom o nameri sodelovanja, uvrstimo v program za leto 2023. Napovednika nismo omenjali, ker je Služba za komuniciranje in javne programe leta 2022 izdelala predstavitveni film o muzeju *SEM 100 let, promocijski video*. Ministrstvo za kulturo je v začetku leta 2023 odobrilo manj kot polovico zaprosenih sredstev, zato smo se morali omejiti na polovico snemalnih dni in en sam film – predlagala sem, da se vsebinsko osredotočimo na proces priprave razstave, direktorica Natalija Polenec pa je marca 2023 odločila, da bo muzeju bolj koristila kratka različica za televizijsko objavo. Kustosinja za etnografski film sem osnovni koncept filma gradila na pripravi razstave *Človek in čas: Od ponedeljka do večnosti*, in sicer od konceptualne zasnove in praznih dvoran do odprtja razstave (Valentinčič Furlan 2023). Izbrani snemalec in montažer filma je bil etnolog in vizualni antropolog Žiga Gorišek. Delo na razstavi, ki bi morala biti po prvotnih načrtih odprta pred poletjem 2023, se je zapletalo zaradi daljših bolniških odsotnosti nekaterih članov muzejske avtorske ekipe in ker je poleti 2023 odstopila prvotna oblikovalka in smo začeli sodelovati z novo oblikovalsko ekipo.

Na pobudo dveh članov ekipe za pripravo razstave smo se odločili za pristop igranih improvizacij na temelju predhodnih sorodnih izkušenj. Bistvena je izmenjava mnenj med avtorji razstave in drugimi sodelavci, v katerih se razkrivajo dileme pri snovanju razstave, izbiri predmetov, fotografij in filmskega gradiva, pisanju besedil, postavljanju razstave in načrtovanju odprtja. Večino oddelkov smo smiselno vključili skozi dejavnosti, ki so podpirale pripravo razstave, prav tako smo želeli posneti tudi pridobitev predmeta na terenu in pot skozi muzejske oddelke na razstavo. V snemanje je bilo po novem konceptu vključenih manj ljudi, ki so pretežno posvojili novi pristop, s tem, da so nekateri na posnetkih izpadli precej sproščeni, drugi pa nekoliko manj; nekateri kustosi in kustosinje se pojavijo v več sekvencah kot drugi. Pripravila sem scenosled z logičnim zaporedjem situacij, ki jih bomo posneli, avtorja in protagonisti posameznih sekvenc pa smo dorekli, kje bodo te posnete in katere teme naj odpirajo. Skušala sem umestiti snemanje dveh sekvenc na en snemalni dan, kar se je včasih izšlo, včasih pa ne. Uredniški odbor filma smo prvotno sestavljali Polona Sketelj, Nena Židov, Nadja Valentinčič Furlan in Andrej Dular, ki ga je po upokojitvi nadomestila Tanja Roženberger.

Snemanje

Maja 2023 smo posneli skupni sestanek, direktorico Natalijo Polenec in prisotne avtorje, da bodo gledalci na začetku filma spoznali avtorsko ekipo (čeprav deloma okrnjeno zaradi bolezni). Koncept razstave je že bil razdeljen v pet poglavij: *Ali čas kroži? Ali čas teče? Ali čas plasti? Ali čas stoji?* in *Ali se čas samo zdi?* Deloma se je spreminjala oziroma prilagajala njihova vsebina, razdelitev pa je ostala nespremenjena do odprtja.

Kustosinja za družbeno kulturo Nena Židov in bibliotekar Gregor Ilaš sta improvizirala sekvenco o zbiranju študijske literature, pridobivanju predmetov in

raziskavi podatkov o predmetih v dokumentacijskem programu Galis. Nena Židov je predmete o kmečkem delu izbrala tudi v depozu kustosinje za kmečko gospodarstvo in promet Barbare Sosič. Kustos za zbirke iz Azije, Oceanije in Avstralije Ralf Čeplak Mencin je obiskal Judovski muzej in v diskusiji z Robertom Waltlom izbral judovske predmete za četrti razdelek o religijah in času. Maja smo načrtovali tudi vizualno dokumentacijo obiska kočevskega *vurmoharja* Milana Pajniča, ki bi v restavratorski delavnici komentiral ure iz zbirke SEM, vendar je zaradi zdravstvenih razlogov snemanje dvakrat odpadlo. Konec maja smo posneli gradivo za sekvenco v Oddelku za dokumentacijo: kustosinja za obrt in trgovino Tanja Roženberger je v sodelovanju z dokumentalistoma Mihom Špičkom in Blažem Verbičem izbrala fotografije za razstavo, dokumentalista pa sta jih pripravila v dobri ločljivosti.

Začetek junija smo posneli gradivo za vinjeto, kako sem šla kustosinja za etnografski film po arhivsko filmsko gradivo o urah in urarjih ter o delu, praznikih in prostem času kmetov, obrtnikov in delavcev na Televizijo Slovenija, ki ga je pripravil dokumentalist Rok Omahen iz Oddelka za dokumentacijo in arhiviranje. Kasneje smo posneli tudi gradivo za sekvenco, kako z Gregorjem Ilašem v montažnem studiu Kustodiata za etnografski film urejava posnetke dejavnosti prostega časa v šest vsebinskih sklopov, ki bodo dostopni na dotikalnem zaslonu, vendar smo jo zaradi omejitve minutaže izločili iz končne različice filma. Junija sta se kustosinja za oblačilno kulturo in tekstil Janja Žagar in kulturna mediatorica Brigita Rupnik pogovarjali o zgodbah, ki so jih na temo časa pisali člani Skupine za kreativno pisanje pod mentorstvom Neli Filipić pri Univerzi za tretje življenjsko obdobje v Ljubljani. Janja Žagar je refleksivnost in vključevanje obiskovalcev uvedla že na drugi stalni razstavi *Jaz, mi in drugi: Podobe mojega sveta* (Jaz 2009; Žagar 2012, 2013) in tudi na novo razstavo je umestila razmisleke ljudi o njihovem doživljanju in dojemanju časa (več v Žagar 2024).

Avgusta smo za uvodno sekvenco posneli muzejsko hišo z dronom, ker pa so prav tisti dan muzej obiskali upokojena dokumentalistka TV Slovenija Jožica Hafner, njena sestra Ana Zver in trije vnuki, je Žiga Gorišek posnel njihov ogled prve stalne razstave *Med naravo in kulturo* (Med 2006; Židov 2008), kar je prineslo precej bogatejšo uvodno predstavitev muzeja. Eno temeljnih priporočil vizualnega sporočanja o muzejih je, da posnetki in fotografije kažejo uporabnike razstav in ne razstavnih prostorov brez ljudi, pa naj so še tako dobro oblikovani in všečno posneti. Ptičje perspektive drona nazadnje v filmu nismo uporabili, zato muzej ves čas gledamo s človeške perspektive, kar poudarja humanocentrično poslanstvo muzeja.

Avgusta smo posneli tudi improvizirano epizodo, kako gresta Nena Židov in kustosinja za duhovno kulturo Adela Pukl po masko in opravo skoromata v Hrušico v Brkine, kjer ju sprejmejo predstavniki sekcije skoromatov Danijel Cek, Danilo Fabjančič in Zdravko Fabjančič. V začetku septembra sta Nena in Adela tekstilne in papirnate dele skoromatije (kožuh, hlače, kapo s papirnatimi cvetovi in trakovi) predali konservatoriki-restavratoriki za tekstil Ani Motnikar, da jih bo pripravila za postavitev na razstavi.

Septembra je Tanja Roženberger ure iz zbirke kustosinje za stavbarstvo, notranjo opremo in bivalno kulturo Polone Sketelj pripeljala v restavratorsko delavnico za kovino, kjer sta si jih ogledala s konservatorjem-restavratorjem Žigom Reharjem, ki je napovedal

potrebne konservatorske posege pred umestitvijo ur na razstavo. Konservator-restavrator Gregor Kos je prav tedaj na CNC rezkalnem stroju izdeloval ponazorilo okroglega enostranskega lesenega koledarja za leto 1783 (Rehar in Kos 2023). Originalnega koledarja v knjižnici Frančiškanskega samostana v Novem mestu niso več našli, Nena Židov pa je ponazorilo lahko predstavila v razdelku o merjenju časa in koledarjih.

Konec oktobra 2023 sta Žiga Gorišek in Manca Filak posnela srečanje avtorjev razstave, direktorice in oblikovalca Roka Keteja v praznih razstavnih prostorih – razpravljali so o prostorskih rešitvah za nekatere razstavne sklope, na primer četrte sobe – v tem delu je kustosinja Katarina Nahtigal kratko predstavila idejo brezčasnih zgodb, zaradi omejitve snemalnih dni pa je nismo spremljali, ko jih je šla posnet na Radio Študent. Rok Kete je prispeval zasnovno prostorske postavitve, umestitev razstavnih elementov in celostno oblikovanje razstave, medtem ko je celostno grafično podobo, grafično oblikovanje razstave in ilustracije interaktivnih točk oblikovala Melissa Cerić, ki se ni angažirala pri snemanjih.

Čez zimo smo avtorji dokončali besedila, uredniški odbor v sestavi Gregor Ilaš, Natalija Polenec, Polona Sketelj, Nadja Valentinčič Furlan in Nena Židov jih je poenotil vsebinsko, stilsko in glede obsega, poslali smo jih v lekturo in prevod. Ti postopki zaradi časovne omejitve v filmu niso prikazani, so pa tudi manj filmični, ker bi večinoma gledali sestanke in delo za računalnikom.

V začetku junija 2024 je Žiga Gorišek posnel sestanek direktorice z Majo Kostric Grubišič in Živo M. Brecelj iz Službe za komuniciranje in javne programe, ki sta predstavili načrtovano medijsko pokritje o odprtju razstave v tiskanih, radijskih in televizijskih medijih. Posnel je tudi Majo Kocjan in Janjo Žagar, ki sta pripravili fotografije za tisk, vendar te sekvence nazadnje nismo uporabili v končni različici filma. Maja in junija je dokumentiral postavljanje razstave: sestavljanje vitrin, barvanje elementov, lepljenje fotografij, umeščanje predmetov in obešanje slik. Slišni so pogovori med avtorji, restavratorji in oblikovalci, prvič vidimo tudi glavno avtorico razstavnega koncepta Polono Sketelj, ko z Natalijo Polenec komentirata postavitve fotografij in predmetov v tretji sobi *Ali čas plasti?*.

Razstava *Človek in čas: Od ponedeljka do večnosti* je bila odprta 2. julija 2024 (Človek 2024), ker pa je bil že čas počitnic, je bilo uradno odprtje določeno za sredo, 18. septembra 2024. Septembra je Žiga Gorišek posnel odprtje, obiskovalce in avtorje na razstavi ter večerno druženje.

Razstava je kompleksen, prostorsko organiziran multimedij, sestavljen iz cele vrste medijev. *Človek in čas: Od ponedeljka do večnosti* združuje predmete devetih muzejskih ustanov in mnogih posameznikov, fotografije 19 ustanov in agencij ter številnih posameznikov, filmsko gradivo Slovenskega etnografskega muzeja in sedmih drugih producentov, zvočne posnetke, avtorska besedila kustosov in izbrane misli mnogih posameznikov, umetniške in simbolne elemente, pedagoške vsebine in točke, ki obiskovalce spodbujajo k razmisleku (Sketelj 2024). Marsikaj od tega je v filmu samo nakazano. Filmskih, zvočnih in interaktivnih medijskih točk je skupno enajst, med filmskimi vsebinami pa niso samo arhivske, ampak tudi avtorske vinjete iz produkcije SEM na temo časa, vendar bi vzelo preveč časa, da bi prikazali faze njihove produkcije.

Metapodatki o vsebinah medijskih točk so dostopni na razstavi in objavljeni v razstavnem vodniku (Sketelj 2025).

Montaža filma

Groba montaža sekvenc je večinoma nastajala sproti, natančnejša pa decembra 2024 in januarja 2025. Prva različica procesnega filma je bila dolga 38 minut, skupaj z napisi bi zneslo okoli 40 minut.

Sekvence v prvi polovici filma so zaključene vinjete, medtem ko je obsežen sklop postavljanja razstave v drugem delu filma kolaž različnih delovnih postopkov in z njimi povezanih spontan dialogov. Največ filmskega časa je vzelo oblačenje lutke z opremo škoromata, ki ga je Žiga Gorišek prikazal z uporabo vzporedne montaže. Sklop postavljanja razstave je nekoliko hektičen, kot je bilo tudi delo na dokončanju razstave. Izteče se v posnetke slavnostnega odprtja razstave, nagovora direktorice in rezanja torte. Tu je Gorišek uvedel glasbo *Finale: The Mountain* (z brezplačne pretočne platforme); ta se nadaljuje tudi na posnetkih obiskovalcev, ki si ogledujejo razstavno postavitev in se pogovarjajo z avtorji razstave. Zaključne napise spremlja zvok tiktakanja ure.

279

Ko smo članice uredniškega odbora pogledale prvo različico filma, je ena menila, da bi bilo potrebno pred sekvenco odprtja pokazati pet dokončanih razstavnih prostorov. Avtorja sva po premisleku sklenila, da bi to prerezalo dinamiko filma, katerega vloga je med drugim tudi privabiti ljudi na razstavo, in da raje ohraniva dinamičnost, kot da bi pred vrhuncem filma dodala informativno sekvenco petih prostorskih postavitev brez ljudi. Film zdaj resnično postavi avtorje, sodelavce, tehnično ekipo in obiskovalce v samo središče razstave in muzeja.

Ker je Televizija Slovenija leta 2024 izdelala svoj film o stoletnici Slovenskega etnografskega muzeja *Podoba podobe: Že 100 let SEM*, nismo vedeli, če bo še zainteresirana za prikazovanje našega filma. Objava na javni televiziji je bila v interesu muzeja, zato sem začetek marca urednici Izobraževalnega programa Katji Stamboldžioski poslala povezavo do prve različice filma. Dejstvo, da stoletnice muzeja nismo poudarjali, je šlo v dobro filma in konec marca je televizija izrazila interes za njegovo predvajanje, če ga skrajšamo na 25 minut, kolikor znaša programski čas njihovega uredništva. Gorišek je predlagal, da nekaj sekvenc povsem izločimo, glede nekaterih pa sva se uskladila, da jih nekoliko ali precej skrajšamo.

Krajšanje filma je vedno zelo nevhvaležno delo: čeprav bo urednikom javne televizije in gledalcem zgoščen film morda bistveno bolj všeč, pa lahko izločanje prizorov prizadene ljudi, ki smo jih posneli in bodo izpadli iz filma. Z Žigom Goriškom sva sprejela tudi odločitve, da napisov s podatki o govornicah ne bomo dajali na posnetek medtem, ko govorijo, ampak zbirno v zaključnih napisih: najprej podatke o vodji projekta in avtorjih razstave, potem o drugih sodelavcih iz muzeja in nazadnje še o zunanjih sodelavcih, ki imajo opaznejše govorne vložke. Seznam v vsaki kategoriji sledi zaporedju prvega govornega pojavljanja osebe v filmu, kar je prevladujoči standard za tak tip filmov. Članica uredniškega odbora je menila, da bi zaključni napisi morali vsebovati imena in priimke vseh, ki se pojavijo v filmu, vendar pa bi tak seznam bistveno podaljšal zaključne napise

in film, zato sva ostala pri prvotni odločitvi, da sva dolžino lahko skrajšala pod 26 minut. Na tem mestu vse kolegice in kolege, ki se (ne) pojavijo v filmu ali v napisih, prosim za razumevanje – ko pade odločitev za predvajanje filma na javni televiziji, ni pa sredstev za montažo dveh različic filma (skupaj z barvnimi korekcijami in obdelavo zvoka), to vpliva ne samo na dolžino, ampak tudi na vsebino filma.

Objave, ogledi in dostopnost filma

280

Televizija Slovenija je premierno predvajanje filma časovno umestila na ponedeljek, 9. junija 2025, ob 17.40 na prvi program. Film je seveda moral zadostiti njihovim tehničnim standardom. Podpisali smo licenčno pogodbo, s katero SEM televiziji dovoljuje neomejeno število ponovitev in dostopnost na spletnem portalu (RTVSLO 2025), saj je muzej zainteresiran, da film vidi čim več ljudi.

Televizija Slovenija je zaprosila tudi za transkripcije govornih vsebin, da so lahko pripravili podnapise za gluhe in naglušne osebe, ki jih omogočajo na zahtevo (Dostopno b. d.). Kulturnega mediatorja Janeza Dolerja, ki že 12 let sodeluje s SEM, sem prosila, da je zapisal dialoge. Sama sem nazadnje uredila slabše slišne stavke in izraze iz judovske verske kulture ter dialoge razporedila po sekvencah, da bi ekipi TV Slovenija olajšala delo. Film smo si v ponedeljek, 9. junija 2025, na interni projekciji ogledali tudi zaposleni v muzeju, na vikend poletne muzejske noči (20.–22. junija 2025) pa smo ga predvajali v projekcijski hiški v petem prostoru *Ali se čas samo zdi?* razstave *Človek in čas: Od ponedeljka do večnosti*. Objavljen je tudi v Filmografiji SEM (Filmografija 2025).

Odzivi javnosti na film so v največji meri zelo dobri. Nekaj gledalcev je komentiralo, da zdaj šele razumejo, kako veliko elementov, plasti, avtorjev in zunanjih sodelavcev je udeleženih pri pripravi razstave, da se nazadnje vse zloži v zamišljeno prostorsko postavitev.

Gradivo in film hrani Kustodiat za etnografski film v SEM.

Širši kontekst

Čeprav ne gre za klasični etnografski film, *Človek in čas: Od ponedeljka do večnosti* lahko uvrstimo pod širok diapazon etnografskega filma, ki povezuje »izjemno raznovrstna prizadevanja v kinematografiji in družboslovju« (MacDougall 1978: 405). Vsekakor smo ga posneli s participacijo filmskih subjektov – avtorjev razstave, večine oddelkov Slovenskega etnografskega muzeja, kulturnih mediatorjev, zunanjih sodelavcev in obiskovalcev muzeja.

Na javnih televizijah sem videla veliko filmov o muzejih, doslej pa še nisem zasledila takega, ki bi se osredotočal na proces priprave razstave. Na Festivalu dokumentarnega filma sem si pred leti ogledala odličen opazovalni film Frederica Wisemana *National Gallery* (2014) o delovanju londonske Narodne galerije, ki je odpiral mnoga aktualna in etična vprašanja ter prikazoval različne interpretacije razstavljenih artefaktov, na primer kako so v preteklosti načini osvetljevanja vplivali na barvne palete slik in kako sodobne

osvetlitve v galerijah danes določajo doživljanje teh del. Na spletni izvedbi konference Evropskega združenja socialnih antropologov EASA *New Anthropological Horizons in and Beyond Europe* (julij 2020) sem videla izzivalen film Matthiasa De Groofa *Palimpsest of the Africa Museum* (2019), ki je med posnetke razdiranja kolonialno zasnovane postavitve v Kraljevem muzeju Centralne Afrike v belgijskem Tervurnu vstavljal kritična mnenja Afričanov in članov afriške diaspore v Belgiji o bolj etični novi postavitvi. Žal se film konča, ne da bi sploh pokazal delo na novi stalni razstavi in tudi v naslednjih letih ni dobil nadaljevanja. Je bil avtor preveč kritičen za muzejsko vodstvo in mu niso več omogočili nadaljevanja snemanja? Se mu je zdelo, da družbenokritičnemu sporočilu nima več kaj dodati (De Groof 2022: 7)? Leta 2023 smo si ogledali novo postavitev, ki je zelo estetska in izčiščena, vendar ne vsebuje veliko družbenih kontekstov, ki so nakazani v filmu. Je prevladal trdoživi habitus Kolonialne palače belgijskega kralja Leopolda II., v kateri so leta 1898 odprli stalni muzej Konga, ki je bil predhodnik današnjega Muzeja Afrike (Zgodovina b. d.)?

Film, ki prikazuje nastajanje razstave *Človek in čas: Od ponedeljka do večnosti*, je od ideje do realizacije in prikazovanja zahteval dobrih pet let, večletno delo snovanja in postavitve razstave pa zgostil v 25 minut. Vendar pa o relativnosti časovnih dimenzij v filmski produkciji morda še več pove filmska vinjeta na isti razstavi *Nastajanje animirane serije Koyaa* (2024). Kolja Saksida si je zamislil in režiral serijo animiranih filmov *Koyaa* ter jo z veliko ekipo soustvarjalcev realiziral v štirih letih. Snemanje pilotne epizode *Koyaa: Lajf je čist odbit* (2011) je trajalo 27 dni, na dan pa so s tehniko *stop motion* posneli samo pet sekund filma. Pri tem je morda najpomembnejši podatek, da zaporedje 25 sličic na sekundo prevara naše zaznavanje, da vidimo neprekinjeno gibanje, na čemer temelji filmski medij, torej vsi filmski žanri. Razlika je, da je pri produkciji animiranih filmov potrebno ustvariti čisto vse elemente: zgodbo, junake, kostume, scenske elemente, glasove, glasbo in šume. Ti se seveda lahko zgledujejo po obstoječi realnosti (glavni junak *Koyaa* je na primer avtorjev alter ego, nekatere domislice v zgodbah pa temeljijo na njegovih izkušnjah), lahko pa so tudi rezultat čiste domišljije ali kombinacija obojega.

Etnografski in večinoma tudi dokumentarni filmi iz realnosti črpajo mnoge reference: v našem primeru temeljno zgodbo o pripravi razstave ob stoletnici muzeja, filmske subjekte s prezenco, glasovi, znanjem in identitetami vred, prostore razstav, muzeja in muzejske ploščadi, skupaj z obstoječimi vsebinami, njihovimi uporabniki in temeljnimi izhodišči etnoloških razstav v 21. stoletju, ter različne zvoke dela in ambientalne zvoke dokumentiranih prostorov. Vse to smo na podlagi vsebinskih in metodoloških izhodišč ter improvizacij udeleženih filmskih subjektov, vendar tudi ob vplivih organizacijskih, finančnih in produkcijskih izzivov ter srečnih in nesrečnih naključij sestavili v filmsko zgodbo, ki razkriva mnoge plasti vednosti o razstavnem projektu in prikazanih akterjih, nekatere pa tudi prikriva.

REFERENCE

CARTA, Silvio

2015 Visual and Experiential Knowledge in Observational Cinema. *AnthroVision* 3.1. <<https://journals.openedition.org/anthrovision/1480>> [16. 9. 2025].

ČLOVEK

2024 *Človek in čas: Od ponedeljka do večnosti* (stalna razstava), avtorji Ralf Čeplak Mencin, Gregor Ilaš, Katarina Nahtigal, Tanja Rožembergar, Polona Sketelj, Nadja Valentinčič Furlan, Blaž Verbič, Janja Žagar in Nena Židov, SEM, 2. julij 2024–. <<https://www.etno-muzej.si/sl/razstave/clovek-in-cas-od-ponedeljka-do-vecnosti>> [1. 10. 2025].

DE GROOF, Matthias

2022 Anticolonial Aesthetics: Towards Eco-Cinema. *Interventions: International Journal of Postcolonial Studies* 24 (7): 1142–1160.

282

DOSTOPNO

b. d. RTVSLO: Dostopno: O tehniki podnapisov. <<https://www.rtvsllo.si/dostopno/o-tehniki-podnapisov/506556>> [16. 9. 2025].

FILMOGRAFIJA

2025 SEM: Filmografija: Človek in čas: Od ponedeljka do večnosti. <<https://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/filmografija-sem/clovek-in-cas-od-ponedeljka-do-vecnosti>> [16. 9. 2025].

JAZ

2009 *Jaz, mi in drugi: Podobe mojega sveta* (stalna razstava), avtorji Andrej Dular, Marko Freljih, Daša Koprivec, Polona Sketelj, Inja Smerdel, Nadja Valentinčič Furlan, Nena Židov, Janja Žagar, SEM, 2. december 2009–2. oktober 2022. <<https://www.etno-muzej.si/sl/node/1649>> [16. 9. 2025].

MACDOUGALL, David

1978 Ethnographic Film: Failure and Promise. *Annual Review of Anthropology* 7: 405–425.

MED

2006 *Med naravo in kulturo* (stalna razstava), avtorji Igor Cvetko, Ralf Čeplak Mencin, Andrej Dular, Marko Freljih, Sonja Kogej Rus, Daša Koprivec, Bojana Rogelj Škafar, Anja Serec Hodžar, Polona Sketelj, Inja Smerdel, Marija Mojca Terčelj, Nadja Valentinčič Furlan, Janja Žagar in Nena Židov, SEM, 9. marec 2006–. <<https://www.etno-muzej.si/sl/node/28860>> [27. 9. 2025].

REHAR, Žiga in KOS, Gregor

2023 Izdelava ponazorila lesene pratike. *Etnolog* 33: 257–259.

RTVSLO

2025 RTVSLO: 365: Človek in čas: Od ponedeljka do večnosti. <<https://365.rtvsllo.si/arhiv/dokumentarci-kulturno-umetniški/175137978>> [16. 9. 2025].

SKETELJ, Polona

2024 O stalni razstavi Človek in čas: Od ponedeljka do večnosti. *Etnolog* 34: 187–194.

SKETELJ, Polona (ur.)

2025 *Človek in čas: Od ponedeljka do večnosti: Vodnik po stalni razstavi Slovenskega etnografskega muzeja*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

VALENTINČIČ FURLAN, Nadja

2021 Slovenski etnografski muzej – 100 let (delovni naslov): Izhodišča za diskusijo o konceptu filma [neobjavljen dokument v Kustodiatu za etnografski film, ki sem ga sproti dopolnjevala glede na dogovore].

2023 Človek in čas (delovni naslov), koncept filma [neobjavljen dokument v Kustodiatu za etnografski film, dopolnjen glede na dogovore z avtorji in protagonisti].

ZGODOVINA

b. d. Africa Museum: Museum History. <<https://www.africamuseum.be/en/discover/history>> [16. 9. 2025].

ŽAGAR, Janja

2012 Moje življenje, moj svet: Osebnostne razstave obiskovalcev SEM. *Etnolog* 22: 243–254.

ŽAGAR, Janja, (ur.)

2013 *Jaz, mi in drugi: Podobe mojega sveta: Vodnik po stalni razstavi Slovenskega etnografskega muzeja*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 9–29.

2024 *Spogledovanja s časom: Ob razstavi Človek in čas: Od ponedeljka do večnosti*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej. <https://www.etno-muzej.si/files/article/utzo_za_sem.pdf> [16. 9. 2025].

ŽIDOV, Nena (ur.)

2008 *Med naravo in kulturo: Vodnik po stalni razstavi Slovenskega etnografskega muzeja*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

FILMOGRAFIJA

Človek in čas: Od ponedeljka do večnosti. Koncept Nadja Valentinčič Furlan, snemanje in montaža Žiga Gorišek, dodatna kamera Manca Filak, postprodukcija zvoka Jan Turk, uredniški odbor Tanja Roženberger, Polona Sketelj, Nadja Valentinčič Furlan in Nena Židov, produkcija Slovenski etnografski muzej in Ethnocinema Production, 2025, 26 min.

Koyaa: Lajf je čist odbit. Režiser Kolja Saksida, scenarista Jure Karas in Kolja Saksida, direktor fotografije Miloš Srdić, avtor glasbe Miha Šajina, produkcija ZVVIKS, 2011, 3 min.

Nastajanje animirane serije Koyaa. Zasnovala, posnela in zmontirala Nadja Valentinčič Furlan, produkcija Slovenski etnografski muzej, 2024, 6 min.

National Gallery. Režija in montaža Frederick Wiseman, posnel John Davey, produkcija Frederick Wiseman in Pierre-Olivier Bardet, 2014, 180 min.

Palimpsest of the Africa Museum. Scenarij Koli Jean Bofane, režija Matthias De Groof, produkcija Cobra Film, 2019, 69 min.

Podoba podobe: Že 100 let SEM. Scenarij Uršula Mrežar, režija Magda Lapanje, produkcija Televizija Slovenija, 2024, 29 min.

SEM 100 let, promocijski video. Scenarij Maja Kostrič Grubišić in Irena Plešivčnik, režija Jernej Žmitek in Maja Zupanc, INVIDA, produkcija Slovenski etnografski muzej, 2022, 4 min. <<https://www.etno-muzej.si/sl/100-let-slovenskega-etnografskega-muzeja>> [16. 9. 2025].